

O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISH: STRATEGIYALAR VA MUAMMOLAR.

Shamurotov Nodirbek Bakbergan o'g'li
o'qituvchi, Abu Rayhon Beruniy nomidagi
Urganch davlat universiteti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15421345>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-May 2025 yil
Ma'qullandi: 10-May 2025 yil
Nashr qilindi: 15-May 2025 yil

KEYWORDS

*"yashil" iqtisodiyot, Texnologik
modernizatsiya, ekologik
inqiroz, kam uglerodli
iqtisodiyot. barqaror
taraqqiyot maqsadlari.*

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekiston sharoitida O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish muammolari chuqur tahlil qilingan. Yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyalari va asosiy yo'nalishlari keltirib o'tilgan va xulosalar berilgan.

"Yashil iqtisodiyot"ning mohiyati va unga o'tish konsepsiyasi masalalari Buyuk Britaniyalik iqtisodchi olimlar D.Pirs va E.Barbiyerlarning "Yashil iqtisodiyot" uchun reja (Blueprint for a Green Economy) nomli asarida birinchilar qatorida ochib berilgan O.V.Bashorina, I.M.Temkina "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish jamiyatning barqaror rivojlanishi, kambag'allikni qisqartirish asosidir" deb baholashgan. A.V.Neverov, Vodopyanova "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish jarayonida davlat inson kapitali, tabiiy kapital, ijtimoiy kapital, siyosiy kapital va moliyaviy kapitallarni muvofiqlashtirib foydalanish" zarurligini ta'kidlaydilar. Mualliflar guruhi "dunyoga xavf solayotgan CO2 zaharli gazlar inqirozi to'g'risida" xabar beradilar. "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish uchun juda katta imkoniyatlar mavjudligi, iqtisodiyotni yashillashtirish uchun "yashil" investitsiyalar kerak, yashil tarmoqlarni moliyalash, yangi ish o'rinlarini barpo qilish orqali aholi turmush tarzini yaxshilash mumkin", - degan fikrni iqtisodchi olim N.N.Yas'halova ilgari suradi. Iqtisodchi olimlar N.Piskunov va N.V.Paxomov "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish "musobaqa"sida Shvetsiya, Janubiy Koreya va Yaponiya davlatlari yetakchilik qilmoqda", - deb ta'kidlaydilar.

"Yashil iqtisodiyot" O'zbekiston milliy kun tartibining asosiy mavzusiga aylandi. Prezident Shavkat Mirziyoyev tomonidan "yashil iqtisodiyot"ga o'tish bo'yicha aniq "yo'l xaritasi" belgilangan qator farmon va tashabbuslar qabul qilindi. Ushbu direktivalar keng qamrovli chora-tadbirlarni qamrab oladi, jumladan:

- Quyosh va shamol kuchi kabi qayta tiklanuvchi energiyalarni qo'llab quvvatlash orqali qazilma boyliklarga qaramlikni yo'qotish.
- Iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida energiya samaradorligini oshirish chora-tadbirlarini amalga oshirish.
- Qayta ishlash va chiqindilarni kamaytirishga qaratilgan milliy chiqindilarni

boshqarish tizimini yaratish.

- Tabiiy ekotizimlarni, shu jumladan o'rmonlarni, suv-botqoqlarni va suv resurslarini saqlash va tiklash.

- Barqaror iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun yashil texnologiyalar va infratuzilmaga sarmoya kiritish.

"Yashil" rivojlanishni rag'batlantirishning asosiy strategiyalari va dasturlari

O'zbekiston hukumati yashil iqtisodiyotga o'tishning huquqiy va institutsional asoslarini yaratish bo'yicha faol ish olib bormoqda. 2019-yilda Prezident qarori bilan iqlim o'zgarishi muammolarini milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga integratsiya qilishga qaratilgan asosiy hujjat bo'lgan "2019-2030-yillarda O'zbekiston Respublikasini yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha strategiya" qabul qilindi.

Strategiyaning asosiy maqsadi tuzilmaviy islohotlarga yashil iqtisodiyot tamoyillarini integratsiyalash orqali ijtimoiy rivojlanishga, issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirishga, iqlim va ekologik barqarorlikni yaxshilashga yordam beradigan barqaror iqtisodiy taraqqiyotga erishishdan iborat.

Ushbu maqsadlarga erishish uchun quyidagi vazifalarni hal qilish ko'zda tutilgan:

1. Texnologik modernizatsiya va moliyaviy mexanizmlarni rivojlantirish orqali energiya samaradorligini oshirish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish.
2. Yashil mezonlarni xalqaro standartlar asosida davlat investitsiyalari va xarajatlariga integratsiya qilish.
3. Davlat imtiyozlari, davlat-xususiy sheriklik va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik orqali yashil iqtisodiyotga o'tish bo'yicha pilot loyihalarni qo'llab-quvvatlash.
4. Ta'limga sarmoya kiritish hamda xalqaro ta'lim va ilmiy muassasalar bilan hamkorlik qilish orqali yashil iqtisodiyot uchun kadrlar tayyorlash tizimini rivojlantirish.
5. Orol dengizi mintaqasida ekologik inqirozni yumshatish chora-tadbirlari.
6. Yashil iqtisodiyot sohasida xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, jumladan, ikki va ko'p tomonlama shartnomalar tuzish.

Prezidentning 2022-yil 2-dekabrda "O'zbekiston Respublikasini 2030-yilgacha yashil iqtisodiyotga o'tishga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori bilan quyidagi strategik hujjatlar va tizimlar tasdiqlandi:

- Strategik maqsadlarga erishishga qaratilgan 2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyotga o'tish va yashil o'sishni ta'minlash dasturi.
- Yashil iqtisodiyotga o'tish va tarmoqlarda energiya tejash konsepsiyasi.
- O'zbekiston Respublikasida 2030 yilgacha yashil iqtisodiyotga o'tish va yashil o'sishni ta'minlash bo'yicha Harakatlar rejasi.

- Iqtisodiyot tarmoqlarida yoqilg'i-energetika resurslarini tejashning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan maqsadli parametrlari ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning energiya sig'imini 2022-yilga nisbatan 2026-yilga borib 20 foizga kamaytirish va h.k.

"Yashil" iqtisodiyotda xalqaro hamkorlik va investitsiyalar

So'nggi yillarda aholining ekologik muammolardan xabardorligi va yashil, kam uglerodli rivojlanishning yangi turiga jadal o'tish zarurati ko'plab mamlakatlarda turli xalqaro va mintaqaviy tashkilotlar, forumlar, keng ishtirokchilar ishtirokidagi hamkorliklar sonining ko'payishiga olib keldi, bu esa yashil iqtisodiyot sohasidagi milliy dastur va siyosatni amalga oshirishga hissa qo'shmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyoti jadal rivojlanayotgan va jiddiy ekologik muammolarga ega bo'lgan davlat sifatida o'z iqtisodiyotiga yashil amaliyotlarni integratsiyalash muhimligini tushunadi. Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Yevropa Ittifoqi, Fransiya taraqqiyot agentligi, Osiyo taraqqiyot banki, Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik mamlakatimiz yashil iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani modernizatsiya qilish, yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy kompaniyalarni rivojlantirishga ko'maklashishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Shuni ta'kidlash joizki, O'zbekiston 2022-yil may oyida "COP" ("Global Methane Pledge") tashabbusiga qo'shilgan edi. Tashabbus uning ishtirokchilari ixtiyoriy ravishda 2030 yilgacha global metan chiqindilarini 2020 yil darajasiga nisbatan kamida 30 foizga kamaytirish choralarini ko'rish majburiyatini oladi.

Bundan tashqari, 2023-yilning may oyida Iqtisodiyot va Moliya vazirligi Moliya vazirlarining iqlim bo'yicha harakati koalitsiyasiga a'zo bo'ldi. Bu tamoyillar siyosatni Parij kelishuvi majburiyatlariga moslashtirish, iqlim o'zgarishi bo'yicha tajriba almashish va iqlim muammolarini hal qilish uchun xususiy sarmoyalarni safarbar etishni o'z ichiga oladi.

Barqaror texnologiyalar va amaliyotlarni rivojlantirishda xalqaro hamkorlik va investitsiyalarning rolini tahlil qilish.

"Energiyaga o'tish uchun uglerod resurslarini innovatsion qo'llash – iCRAFT" loyihasi doirasida Jahon banki 2024-yilda O'zbekistonga 46,2 million dollar ajratishni rejalashtirmoqda. Ushbu loyiha energetika sohasida tarif islohotlari orqali issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirish va issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish savdosini yo'lga qo'yishga qaratilgan.

Bundan tashqari, Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati (GIZ) bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan "O'zbekistonda xususiy sektorga ko'mak va siyosat bo'yicha maslahatlar" loyihasi doirasida O'zbekiston hukumatiga yashil sanoatlashtirish loyihalarini amalga oshirish uchun 12,0 million yevro ajratilmoqda.

Shunday qilib, xalqaro sheriklik va investitsiyalar O'zbekistonning yashil iqtisodiyotga o'tishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Xalqaro tashkilotlardan investitsiyalar va moliyalashtirishning jami oqimi mamlakatga nafaqat iqlim o'zgarishi muammolariga moslashish, balki ijtimoiy taraqqiyotni qo'llab-quvvatlash va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga qodir barqaror iqtisodiyotni yaratish imkonini beradi.

Natijalar, rejalar va istiqbollar.

Bugungi kunga qadar O'zbekiston yashil iqtisodiyotga o'tish borasida muayyan muvaffaqiyatlarga erishdi.

Xususan, O'zbekiston energetika tizimida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni rivojlantirish va rag'batlantirish maqsadida "yashil energiya sertifikatlari" tizimi joriy etildi. Ushbu tizim qayta tiklanadigan energiya ishlab chiqaruvchilariga yakuniy iste'molchilarga "yashil sertifikatlar"ni sotish imkonini beradi, bu esa energiyaning "tozaligini" tasdiqlaydi va sotish va eksport hajmini oshirishga yordam beradi, shuningdek, yashil investitsiyalar va xalqaro moliya tashkilotlarining kreditlarini jalb qiladi.

Bundan tashqari, issiqxona gazlarining xalqaro savdosini tashkil etish loyihalarini amalga oshirish tartibi to'g'risidagi vaqtinchalik nizom tasdiqlandi, bu O'zbekistonga uglerod chiqindilarini kamaytirish bo'yicha global tashabbuslarda faolroq ishtirok etish imkonini beradi. Ushbu nizom issiqxona gazlari chiqindilarini kamaytirish savdosi uchun huquqiy

asos yaratadi, yashil loyihalarga investitsiyalarni jalb qilishga va mamlakatdagi ekologik vaziyatni yaxshilashga yordam beradi. Shuningdek, u issiqxona gazlari savdosini boshqarishda shaffoflik va samaradorlikni oshirishga qaratilgan bo'lib, bu O'zbekistonga iqlim siyosati sohasidagi xalqaro majburiyatlarini bajarish imkonini beradi.

Shu bilan birga, mamlakatimizda qayta tiklanadigan energiya manbalarini ko'paytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda: keyingi yillarda Buxoro, Jizzax, Qashqadaryo, Navoiy, Samarqand, Surxondaryoda umumiy quvvati 1,6 gigavatt bo'lgan 9 ta quyosh va shamol elektr stansiyalari tarmoqqa ulandi. Andijon, Samarqand, Surxondaryo va Toshkent viloyatida umumiy quvvati 183 megavatt bo'lgan 6 ta gidroelektr stansiyasi ishga tushirildi.

Bundan tashqari, Parij kelishuvi bo'yicha O'zbekiston o'z zimmasiga olgan majburiyatlarga muvofiq BMTning iqlim o'zgarishi bo'yicha doiraviy konventsiyasiga taqdim etilgan milliy miqyosda belgilangan badallar (NDC) asosida O'zbekistonning MDMLarning yangi tahririni ishlab chiqish va BMTning Iqlim o'zgarishi bo'yicha doiraviy konventsiyasiga taqdim etish rejalashtirilgan va Parij kelishuvining barcha ishtirokchilari ushbu hujjatni tuzishlari va uni har besh yilda bir marta yangilab turishlari shart.

Shuningdek, Fransiya taraqqiyot agentligi va Fransiyaning "CITEPA" tashkiloti bilan hamkorlikda milliy shaffoflik tizimining (RISQ) onlayn platformasini ishga tushirish va uni "Yashil" iqtisodiyotning onlayn platformasiga integratsiyalash rejalashtirilmoqda.

Biroq, O'zbekiston jiddiy muammolarga duch kelmoqda. Energetika infratuzilmasini yanada modernizatsiya qilish, "yashil" texnologiyalarni rivojlantirish, ularning samaradorligini oshirish bo'yicha qonunchilik tashabbuslarini o'zgartirish zarur. Ekologik standartlarni joriy etishni chuqurlashtirish va normalarga rioya etilishini ta'minlash ham muhim ahamiyatga ega.

Kelgusi yillarda yangi loyiha va dasturlarni amalga oshirish orqali yashil iqtisodiyotni rivojlantirishni davom ettirish rejalashtirilgan. Xalqaro hamkorlar bilan hamkorlikni mustahkamlash va qo'shimcha sarmoyalarni jalb etish, shuningdek, ekologik infratuzilmani yaxshilash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish asosiy vazifalardan biri bo'ladi.

O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish barqaror rivojlanish yo'lidagi murakkab, ammo hal qiluvchi qadamdir. Bu maqsadni amalga oshirishda hukumat tashabbuslari, strategik rejalar, xalqaro hamkorlik va investitsiyalar hal qiluvchi rol o'ynaydi. Muhim yutuqlarga qaramay, infratuzilmani modernizatsiya qilish, texnologik taraqqiyot va qonunchilikni takomillashtirish kabi muammolar saqlanib qolmoqda.

Muvaffaqiyatli yashil o'tishni ta'minlash uchun O'zbekiston xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, barqaror sarmoyalarni jalb qilish va innovatsion yechimlarni joriy etishda davom etishi kerak. Shunday qilib, mamlakat nafaqat ekologik izni yaxshilash, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va fuqarolarning hayot sifatini oshirishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 4 oktabrdagi "2019 – 2030 yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-son Qarori.
2. Vazirlar Mahkamasining 29.09.2023 yildagi "Yashil" iqtisodiyotga o'tish jarayonini boshqarish tizimini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 514 -son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 25.10.2023 yilda "Milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 561-sonli qarori.

4. David William Pearce, Anil Markandya, Edward Burr Barbier, Edward Barbier Blueprint for a Green Economy London: Earthscan, 1989. – 192 p.
5. Башорина О.В., Темкина И.М. Переход к “зеленой экономике” как фактор устойчивого развития и преодоления бедности. – Урал, 2012. – 201 с.
6. Неверов А.В., Водопянова Т.П. Экономика природопользования. – Минск, 2019. – 117 с.
7. “Зеленая экономика” – главный тренд нового десятилетия. – М., 2021. С. 7-13.
8. Яшалова Н.Н. “Зеленая” экономика: региональный аспект. – Санкт-Петербург, 2014 – 194 с.
9. Пискунов Н., Пахомов Н.В. Анализ мирового опыта перехода к “зеленой экономике”. – М., 2022. – 213 с.

